

Hozzászólás Prigly Béla „Statisztika és munkabérelenőrzés” című cikkéhez

A Statisztikai Szemle 1951. novemberi száma Prigly Bélának, a Központi Statisztikai Hivatal dolgozójának, „Statisztika és munkabérelenőrzés” című cikkét közli (1037—1044. old.). A cikk bírálja a Magyar Nemzeti Banknak a munkabérelenőrzésnél alkalmazott, a Pénzügyminisztérium döntésén alapuló módszerét.

A cikk különösen azt kifogásolja, hogy a Magyar Nemzeti Bank a relatív eltérés (béalapmegtakarítás, illetve túliadás) százalékat a termelési és a munkabér terv teljesítési százalékaiknak egymásból történő kivonása útján határozza meg, míg a Központi Statisztikai Hivatal a tényleges bérfelhasználást a termelési terv teljesítési százaléka arányában korrigált béalaptervhez viszonyítja. A Bank számítási módja — a cikk szerint — helytelen, mert nem felel meg a béalapellenőrzési tevékenység alapvető feladatának, nevezetesen: a bérhányad-terv betartása ellenőrzésének.

A cikk által ajánlott számítási módszer természetesen a Magyar Nemzeti Bank számára is ismert volt. Világos, hogy ha a béalapfelhasználás és a terv által indokolt béalap százalékos eltérését akarjuk megállapítani, úgy a tervezett béalapot előbb a tervteljesítés százalékaival módosítani kell és az ehhez viszonyított béalapfelhasználás adja a túllépés, vagy megtakarítás helyes százalékát. A Bank azonban nem az eltérési százalékok kiszámítására, hanem a béalapfelhasználás ellenőrzésére kapott megbízást és ennél a feladatnál a gyakorlati szempontok amellelt szoltak, hogy — a Szovjetunió Allami Bankjánál alkalmazott módszernek megfelelően — az egyszerűbb számítási módot alkalmazza. A munkabéalap-ellenőrzés gyakorlati kérdéseinek megoldásához ez az utóbbi módszer teljesen kielégítő. Nem for-

dulhat elő, hogy a Bank számítási módszere a Statisztikai Hivatal által javasolt módszerrel ellenkező előjelű eredményre jusson, tehát túllépést megtakarításnak, vagy megtakarítást túllépésnek mutasson. A két módszer az eltérések százalékát különbözően mutatja, de a különbség nem okoz olyan nagyságrendbeli eltolódást, ami a béalapellenőrzés gyakorlata szempontjából hibát jelentene. Emellett a Bank által alkalmazott módszer jóval egyszerűbb, míg a Statisztikai Hivatalé bonyolultabb és több számítást tesz szükségessé, ami lényeges hibaforrást jelenthet. Erre a kérdés megvitatásánál a szaktárcák is rámutattak. Eppen a munkabérelenőrzés nagy népgazdasági jelentősége teszi szükségessé, hogy annak végrehajtása első sorban a gyakorlatilag legkevesebb hibaforrást magában rejtő úton történjék, még ha túlzott elméleti pedantériával tekintve a módszer tisztán statisztikai célkitűzések szempontjából kifogásolható volna. Nyilván ez a megfontolás vezette a Szovjetunió Allami Bankját, hogy a munkabérelenőrzésnél szintén a cikk által kifogásolt módszert alkalmazza (l. *Boguszlavszkij, Grebenj, Proselkov: A Szovjetunió banküzemeltetése és számvitele*, 93—94. old.).

Az idézett cikk nemcsak elvi, hanem gyakorlati szempontokra is hivatkozva helyteleníti a Bank számítási módszerét, kiemelve azt, hogy a béalapellenőrzésnél a túllépés százalékos nagysága dönti el, hogy a kifizetést ki engedélyezheti és a százalék nagysága (l. különböző mérési módszerek szerint különböző lehet. Valóban megtörténhetik, hogy például a Nemzeti Bank számítási módszerével a túllépés százaléka már abba a kategóriába esik, amelynél a kifizetést a minisztérium engedélyezi, míg a Statisztikai Hivatal által aján-

lott módszer olyan százalékot hoz ki, amely mellett a kifizetést még a Nemzeti Bank külön engedélyezés nélkül teljesítheti. Ez azonban a béralapellenőrzés rendszere szempontjából nem lényeges. Éspedig nemcsak azért, mert ilyen határozat havonta alig pár tételnél adódik. Rá kell mutatnunk itt még arra, hogy a béralapül-lépések engedélyezésénél az illetékességi határokként előírt százalékszámok nem abszolút érvényűek, hanem önkényesen vannak megválasztva, amelyek csak az adott mérési módon belül jelentenek szakaszokat a túllépés, illetőleg a megtakarítás mérvében. Mint ilyenek tehát csupán az *adott mérési mód keretében* értékelhetők abból a szempontból, hogy a bank vagy minisztérium illetékessége és az, ezekhez fűzött kisebb vagy nagyobb szankció alkalmazása céljából helyesen vannak-e megállapítva. Ha tehát azt mondjuk, hogy a Bank módszere szerinti 5%-ot meghaladó

mérvű túllépés már minisztériumi engedélyezést igényel, helytelen lenne ezt egy másik módszer szerint végzett számítás eredményéhez hozzámérni. Ennél a másik módszernél a bank vagy minisztérium illetékességének határait az eltérésnek az *illető módszeren belüli* relatív súlya szerint kell megállapítani. Így tehát, ami a Bank számítása szerint pl. 5%-os túllépésnél már minisztériumi illetékességbe tartozik, a Központi Statisztikai Hivatal szerinti számításnál esetleg csak 6% túllépésnél volna engedélyezés szempontjából a minisztérium hatáskörébe utalandó. Az idézett cikk tehát az engedélyezési határokat jelző százalékszámokat összefüggésükből kiragadva tekinti és ezért tulajdonít ezeknek olyan jelentőséget, amely a bérallenőrzés gyakorlatában nincs meg.

*Magyar Nemzeti Bank
Munkabérellenőrzési Főcsoport*

SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉS

A Magyar Nemzeti Bank válaszával a Szemle Szerkesztősége nem ért egyet. A válasz az eredeti cikkben felvetett kérdések közül csak egyre tér ki, mégpedig a relatív túllépések, illetve megtakarítások kiszámítására. A cikk a relatív eltérésnek helyes kiszámítási módját túlzott elméleti pedantériának minősíti. Véleményünk szerint ahhoz való ragaszkodás, hogy például 110%-nál 105% nem 5%-kal kevesebb (mint ahogy ez a Bank számításából kitűnik), nem elméleti pedantéria.

A válasz hivatkozik M. Boguszlavszkij, J. Grebenj, A. Proselkov „A Szovjetunió banküzemtana és számvitele” című könyvére, amely a Magyar Nemzeti Bank által alkalmazott számítási módot ismerteti. Ez a könyv 1949-ben jelent meg, és azóta egy sor újabb szovjet szakkönyv jelent meg, amelyek a Statisztikai Hivatal által gyakorolt számítási módot közlik. Így pl. D. V. Szavinszkij: „Az iparstatistika tankönyve”, 1950. (202—205. oldal), Bebczuk: „Számvitel, kalkuláció és üzemi beszámoló”, 1951. (45—46. oldal), Solomovics: „Iparvállalatok gazdasági tevékenységének elemzése”, 1952. (117. oldal).

A válaszcikk azt is felhozza, hogy „az ú. n. elméleti pedantéria tisztán statisztikai célkitűzések szempontjából szükséges”. A statisztikai módszerek kidolgozásánál valóban mindig precíz fogalmak és számítási módok kialakítására kell törekedni. Ez nemcsak a statisztikai módszereknél, de a Nemzeti Bank módszereinél is kívánatos.